

УДК 336.73

Олійник О.О., к.е.н., доцент[©]*Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ***РОЗВИТОК КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВНИХ ІНСТИТУТІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Визначено основні проблеми розвитку кредитних кооперативних інститутів в аграрній сфері. Доведено необхідність створення кооперативних банків як другого рівня кредитної кооперативної системи, членами яких повинні стати кредитні спілки.

Ключові слова: *кредитна спілка, кооперативний банк, малі та середні підприємства, аграрна сфера.*

Постановка проблеми та аналіз основних публікацій. Аграрній сфері притаманні певні особливості, які обумовлюють підвищену потребу в кредитних ресурсах. Зокрема, сезонність, тривалий виробничий період зумовлюють об'єктивну потребу в залученні кредитних ресурсів. На сьогодні в Україні основними постачальниками кредитних ресурсів є комерційні банки, які в основному не зацікавлені у розвитку мікrokредитів та врахуванні особливостей аграрного сектора економіки. За таких умов актуальності набуває розвиток кредитних кооперативних інститутів, однією із основних функцій яких є задоволення потреб в кредитах малих та середніх підприємств (МСП). В Україні кредитні кооперативні інститути представлені кредитними спілками, які ще недостатньо розвинулися в аграрній сфері.

Дослідженнями щодо проблем розвитку кредитних спілок в аграрній сфері займалися такі вчені: В.М.Алексійчук, В.А.Борисова, М.Й.Малік, О.О.Непочатенко, М.Я.Дем'яненко, П.А.Лайко та інші. Завдяки роботам цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Мета статті. Визначити основні проблеми розвитку кредитних кооперативних інститутів в аграрній сфері та запропонувати шляхи їх вирішення.

Вклад основного матеріалу. Господарства населення і фермерські господарства виробляють близько 60% валової сільськогосподарської продукції в Україні. Забезпечення даної категорії господарств кредитними ресурсами можливо через розвиток кредитних кооперативних інститутів.

Актуальність розвитку кредитних кооперативних інститутів обумовлена ще і тим, що останнім часом в Україні простежується монополізація товарного сільськогосподарського виробництва великими агропідприємствами (агрохолдингами), які витісняють з ринку малі і середні підприємства. Ситуація ускладнюється ще і нерівністю доступу до кредитних ресурсів. Агрохолдинги нерідко мають доступ до дешевих зовнішніх запозичань. В свою чергу МСП на

сьогодні мають практично єдине джерело залучення кредитних ресурсів – кредити комерційних банків, які в основному не зацікавлені в наданні мікрокредитів і надають кредити за високими процентними ставками. Для розв'язання цієї проблеми в Україні слід розвивати кооперативні кредитні установи.

На сьогодні кооперативні кредитні установи в Україні представлені лише кредитними спілками.

Таблиця 1

Основні показники діяльності кредитних спілок

Показник	На 30.09.07	На 30.09.08	На 30.09.09	На 30.09.10	На 30.09.11
Кількість зареєстрованих кредитних спілок	784	819	821	679	610
Кількість членів КС, тис. осіб	2226,6	2649,3	2330,6	1631,3	1121,5
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках на кінець періоду, тис. осіб	134,5	174,0	119,2	86,1	48,6
Кількість членів КС, які мають заборгованість за кредитами, тис. осіб	636,2	632,0	443,9	362,2	263,7
Загальні активи, млн. грн.	5092,0	6278,6	4504,3	3255,4	2432,8
Кредити, надані членам КС, млн. грн.	4371,5	615,7	4023,4	3083,8	2281,9
Питома вага прострочених кредитів, %*	-	-	30,5	31,7	18,2
Питома вага кредитування ведення селянських та фермерських господарств*	-	-	4,0	4,2	5,9
Внески членів КС на депозитні рахунки, млн. грн.	3363,4	4142,4	3036,3	2134,9	1203,5
Капітал, млн. грн.	1450,8	1718,1	1036,3	673,4	958,8

* "-" відсутні дані. Джерело: [1]

Аналіз показників діяльності кредитних спілок свідчить про погіршення їх активності протягом останніх п'яти років, що в основному було обумовлено дією фінансової кризи. Динаміка всіх показників показала погіршення в два рази і більше. Протягом всіх років прослідковувалася низька активність членів

кредитних спілок, зокрема кількість членів, які мали діючі кредитні договори коливалася в межах 20-28% від загальної кількості членів кредитних спілок, відповідно щодо членів, які здійснювали вклади на депозитні рахунки, то цифра становила – 4-6%.

Позитивним показником діяльності кредитних спілок є зменшення більше, ніж вдвічі обсягу простроченої кредитної заборгованості за останні три роки. Така тенденція засвідчує покращення якості кредитного портфеля за рахунок жорсткого кредитного моніторингу та проведення роботи з боржниками.

Незначна питома вага кредитування ведення селянських та фермерських господарств (протягом останніх трьох років 4-6%) свідчить про недостатню популярність кредитних спілок в аграрній сфері.

В цілому існує перешкода законодавчого характеру долучатися до послуг кредитних спілок малим та середнім підприємствам, крім фермерських господарств та приватних підприємств, які знаходяться у їх власності [2]. Надання права набуття членства в кредитній спілці МСП з установленням асоційованого членства, дозволить розширити ресурсну базу кредитних спілок, а також долучитися МСП до доступних кредитних ресурсів з метою їх розвитку.

Основними проблемами подальшого розвитку кредитних спілок в цілому та в аграрній сфері зокрема, є недостатній рівень капіталізації; відсутність діючої інфраструктури фінансової та технічної підтримки діяльності кредитних спілок; порушення кооперативних принципів у діяльності значної кількості кредитних спілок; відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі системи гарантування вкладів; низький рівень професійної діяльності й технічної оснащеності переважної більшості кредитних спілок, що породжує недосконалу структуру кредитного портфеля, політику формування та управління активами й пасивами, недостатнє впровадження нових видів послуг і ринкових інструментів, відсутність узгодженої довготермінової ринкової стратегії; неналежний контроль за діяльністю кредитних спілок і відсутність у держави надання кредитним спілкам реальної фінансової допомоги [3, 4].

Вирішенню цих проблем певним чином буде сприяти запровадження дворівневої моделі кредитної кооперації. Існує нагальна необхідність в створенні другого рівня кооперативної системи шляхом об'єднання кредитних спілок в кооперативні банки.

Створення дворівневої кооперативної кредитної системи дозволить забезпечити кредитні спілки можливістю доступу до необхідних фінансових ресурсів як шляхом їх перерозподілу у межах системи кредитної кооперації, так і залучення відповідних ресурсів із зовнішніх джерел. Через кооперативні банки можуть здійснюватися рефінансування, диверсифікація ризиків, доступ до міжбанківської системи розрахунків, забезпечення переказу коштів у межах небанківських платіжних систем. Також за рахунок розвитку дворівневої моделі кредитної кооперації можливо буде: розширити банківські продукти і послуги, забезпечити зростання власного капіталу, покращити якість послуг для клієнтів та кваліфікацію банківського персоналу.

В створенні дворівневої кооперативної системи повинна активну участь приймати держава. По-перше, буде доцільним прийняти нормативний акт щодо зобов'язань кредитних спілок об'єднуватися в кооперативні банки, та, по-друге, держава фінансово повинна допомогти у створенні кооперативних банків другого рівня. За основу можна взяти досвід інших країн та визначити такі варіанти:

1) держава повністю чи частково формує статутний капітал кооперативних банків другого рівня (наприклад, у законодавстві Російської Федерації визначена норма, яка передбачає участь держави у формуванні статутного фонду кооперативних товариств у розмірі 50% необхідної для цього суми), а кредитні спілки беруть на себе зобов'язання викупити у держави її частку у статутному капіталі кооперативних банків протягом 10-20 років.

2) держава надає кредитним спілкам цільовий довгостроковий (10-20 років) безпроцентний кредит на внесення паю у створення кооперативного банку другого рівня [5].

Посилити роль кредитної кооперативної системи для аграрного сектора можливо за рахунок реалізації через ці установи державної фінансової підтримки аграрних підприємств, зокрема через механізми здешевлення кредитів, виплата прямих дотацій з бюджету для малих та середніх підприємств аграрної сфери тощо.

Також для забезпечення розвитку кооперативних банків як складових другого рівня кредитної кооперативної системи на перших порах доцільно, на зразок інших країн, супроводжувати дієвою державною допомогою. Зокрема, формами державної фінансової підтримки можуть бути: кредити під низькі проценти від національного банку для підтримки об'єднання кредитних спілок, тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток та від формування обов'язкових резервів тощо.

Висновки. Кредитні кооперативні інститути – важливий, необхідний елемент фінансової аграрної системи, який необхідний для забезпечення в кредитних ресурсах малих та середніх підприємств. Підвищити роль кредитних кооперативних інститутів в аграрній сфері можливо за рахунок внесення поправок в законодавство (розширення суб'єктів і послуг) та забезпечення створення кооперативних банків як другого рівня кредитної кооперативної системи, членами яких повинні стати кредитні спілки.

Література

1. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України / Офіц. сайт Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>.
2. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 №2908-III // Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua.
3. Борисова В.А. Перспективи розвитку системи кредитної кооперації в аграрній сфері // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. - 2011. - №1

4. Сидоренко О.М., Леонова О.В. Місце та роль кредитних спілок на фінансовому ринку України // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. - №1. – С.172-174.

5. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: [монографія] / О. О. Непочатенко. – Умань: УВПІ 2007.– 456 с.

**Summary
Oliynyk O.**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**THE DEVELOPMENT OF CREDIT COOPERATIVES INSTITUTES
IN AGRICULTURE**

The main problems of development of credit cooperative institutes in agriculture are defined. The necessity of creation of a co-operative banks as a second-level cooperative credit system, members of which shall be credit unions, is proved.

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.